

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและทบวงมหาวิทยาลัยได้จำแนกการประกันคุณภาพการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ การประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก พร้อมทั้งให้คำนิยามและแนวปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2541 : 36 - 37 ทบวงมหาวิทยาลัย. 2544ข : 7 - 8, 2544ค : 4 - 12)

1 การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง กิจกรรมการควบคุมคุณภาพภายในสถาบันอุดมศึกษา โดยการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาเอง เพื่อให้มีความมั่นใจว่าสถาบันอุดมศึกษาดำเนินการตามภารกิจหลักอย่างมีคุณภาพ กระบวนการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วย การกำหนดให้มีระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพและการประเมินคุณภาพ การดำเนินงานในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพตามดัชนีบ่งชี้ที่กำหนดเพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนให้มั่นใจว่าคณะวิชา/สถาบันนั้น ๆ สามารถให้ผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และพร้อมสำหรับการประเมินคุณภาพและรับรองมาตรฐานจากภายนอก ซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้แนวทางในการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษา มีดังนี้

1.1 การควบคุมคุณภาพการศึกษา การควบคุมคุณภาพการศึกษาเป็นการจัดให้มีระบบและกลไกในแต่ละองค์ประกอบของคุณภาพ เพื่อกำกับการดำเนินงานของสถาบันให้ได้ผลตามดัชนีวัดคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) สร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพทั้งในระดับคณะและสถาบัน โดยยึดปรัชญาหรือปณิธานของสถาบันนั้น ๆ รวมถึงองค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้คุณภาพที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดเป็นแนวทางในการจัดทำระบบกลไก รายละเอียดของการสร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพจะปรากฏอยู่ในหัวข้อ 2.5

2) การพัฒนาระบบคุณภาพ สถาบันการศึกษาสามารถเลือกที่จะพัฒนาระบบคุณภาพของตนเองหรือพิจารณาเลือกใช้ระบบคุณภาพสากลที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่แล้ว ทั้งนี้รายละเอียดของการสร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพจะปรากฏอยู่ในหัวข้อ 2.5 เช่นเดียวกัน

3) องค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้คุณภาพ ไม่ว่าสถาบันอุดมศึกษาจะเลือกระบบคุณภาพใด จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลักในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นการควบคุมคุณภาพภายในสถาบันอุดมศึกษาและดัชนีบ่งชี้คุณภาพที่สอดคล้องกับองค์ประกอบหลักดังกล่าว คณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ 2/1541 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2541 และคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2543 จึงมีมติเห็นชอบองค์ประกอบของคุณภาพและดัชนีบ่งชี้คุณภาพดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงานสถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนด ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของสถาบันให้สอดคล้องกับภารกิจหลักและมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ 2 การเรียนการสอน สถาบันอุดมศึกษาพึงจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีความพร้อมเกี่ยวกับหลักสูตร อาจารย์ กระบวนการเรียนการสอน นักศึกษา และปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนดแผนงานและโครงการในการพัฒนานิสิตนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน

องค์ประกอบที่ 4 การวิจัย สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนดนโยบายและแผนงาน ในการสนับสนุน และส่งเสริมงานวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาการเรียน การสอนและการพัฒนาประเทศ

องค์ประกอบที่ 5 การบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน และการดำเนินงานเพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคม

องค์ประกอบที่ 6 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนดวัตถุประสงค์และ แผนงานการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และแผนงานที่กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ 7 การบริหารและการจัดการ สถาบันอุดมศึกษาพึงจัดวางระบบการบริหารที่มี ความคล่องตัว มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนระบบ มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ในการบริหารมาใช้ มีโครงสร้างและระบบที่สนับสนุนภารกิจหลัก ซึ่งได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการทาง วิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 8 การเงินและงบประมาณ สถาบันอุดมศึกษาพึงระดมทรัพยากรการเงิน จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบัน มีการจัดสรรงบประมาณ ประเมินผลการใช้งบประมาณ และตรวจสอบการเงินและงบประมาณอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่ 9 ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาจัดระบบประกันคุณภาพ ที่เอื้ออำนวยต่อการตรวจสอบและการประเมินคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก

1.2 การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบคุณภาพภายในเป็นกระบวนการหนึ่งของการ ประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินการประกันคุณภาพ และ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในการหาทางปรับปรุงแก้ไข การตรวจสอบคุณภาพการศึกษามีแนวทางดังนี้ คณะ วิชา/สถาบัน/ทบวงมหาวิทยาลัย แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพเพื่อทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ว่าคณะ วิชา/สถาบัน มีระบบและกลไกกำกับการควบคุมคุณภาพตลอดจนได้นำระบบและกลไกดังกล่าวไปดำเนินการและ ปรากฏผลการดำเนินการเป็นที่ประจักษ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

1.3 การประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการตรวจสอบคุณภาพ แต่ทั้งนี้จะ เน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการดำเนินงานของคณะวิชา/สถาบัน กับดัชนีบ่งชี้คุณภาพในทุกองค์ประกอบของ คุณภาพว่าการดำเนินงานเป็นไปตามเกณฑ์และมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดมาน้อยเพียงไร โดยจัดเป็นระดับ ของการบรรลุเป้าหมาย

2 การประกันคุณภาพโดยภายนอก หมายถึง การดำเนินการตามระบบควบคุมคุณภาพภายในพร้อมทั้ง การตรวจสอบและการประเมินผลทั้งระบบ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอก เพื่อประกันว่าสถาบันอุดมศึกษาดำเนินการภารกิจหลักได้ อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) การตรวจสอบคุณภาพที่ผ่านกระบวนการประกันคุณภาพภายใน
- 2) การประเมินคุณภาพ และ
- 3) การให้การรับรอง

ระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพ

ระบบและกลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติ และปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นกลไกให้การดำเนินงาน บรรลุเป้าหมาย (ทบทวมหาวิทยาลัย . 2544ค : ก, 4 – 5) การสร้างและพัฒนาระบบและกลไกจัดเป็นขั้นตอนหนึ่งในการควบคุมคุณภาพการศึกษาเพื่อกำกับการดำเนินงานของสถาบันให้ได้ผลตามดัชนีชี้วัดคุณภาพ

การสร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพ คณะวิชา/สถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการจัดระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพภายในชั้น โดยยึดปรัชญาและ/หรือปณิธานของสถาบัน องค์ประกอบของคุณภาพและดัชนีชี้วัดคุณภาพที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดเป็นแนวทางในการจัดทำระบบและกลไก

กลไกการประกันคุณภาพการศึกษา หน่วยงานและคณะกรรมการที่รับผิดชอบการประกันคุณภาพ การศึกษาถือเป็นกลไกที่สำคัญ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวอาจแต่งตั้งขึ้นในระดับสถาบันและระดับคณะ โดยให้มีบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นภายในสถาบัน

การเลือกระบบคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาอาจพัฒนาระบบคุณภาพที่เหมาะสมกับลักษณะของสถาบันของตน หรือพิจารณาเลือกระบบคุณภาพที่เป็นสากลซึ่งมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามระบบที่นำมาใช้จะต้องเป็นกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพที่มีการวางแผน มีการดำเนินการควบคุม ตรวจสอบ ประเมิน และปรับปรุงตามองค์ประกอบของคุณภาพที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง

การนำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไปปฏิบัติ

การประกันคุณภาพภายในเป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และเพื่อให้เป็นไปตามสาระใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ตามแนวทางดังต่อไปนี้

1) สถานศึกษาจะต้องดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี โดยควรเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2543

2) ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อันประกอบด้วยการวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผลและการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยสถานศึกษาต้องจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการตามที่กำหนดใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษา และเป้าหมาย/ปรัชญา/ธรรมนูญสถานศึกษา กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการที่ชัดเจน ติดตามประเมินผลการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

3) การดำเนินการประกันคุณภาพภายในทุกชั้นตอน ควรเน้นการประสานงานและการมีส่วนร่วมของกลุ่มทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บุคลากรในสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง บุคลากรของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และเขตพื้นที่การศึกษาและภูมิภาค เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามมาตร 8 ของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติสถานศึกษาควรจัดทำรายงานผลการประกันคุณภาพภายในให้เรียบร้อยก่อนเริ่มปีการศึกษาใหม่ของทุกปี โดยแสดงผลการประเมินคุณภาพการศึกษา แนวทางหรือแผนงานในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษาต่อไป แล้วเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามที่กระทรวงกำหนด และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

ตลอดจนสาธารณชน โดยจัดทำรายงานโดยสรุปปิดประกาศไว้ที่สถานศึกษา แจ้งให้ผู้ปกครอง และเผยแพร่ต่อ
สาธารณชนได้รับทราบ รวมทั้งมีรายงานที่มีรายละเอียดครบถ้วนที่พร้อมจะให้ผู้สนใจขอดูได้ตลอดเวลา